

FAKTA:

Besøgsfarme i England – læs mere om andre græsbaseerede kød- og mælkeproducenter på hjemmesiden www.pastureforlife.org

Fordhall Organic Farm

140 hektar
100 ammekøer med opdræt (Hereford, Aberdeen-Angus), 200 får (Suffolk, Texel) og 30-40 grise
www.fordhallfarm.com

RS Dale and Co

300 ha
290 malkekøer (Holstein, Jersey, krydsninger)
www.pastureforlife.org

Smiling Tree Farm

28 hektar
7 malkekøer (Jersey) og 40 ammekøer med opdræt (Hereford)
www.smilingtreefarm.com

Manor Farm Chedworth – Rob Richmond

300 hektar
300 malkekøer (Holstein)

Model Farm – Simon Cutter

540 hektar
100 ammekøer med opdræt (Hereford) og 400 moderfår (Easy Care)
www.modelfarm.org

Whittington Lodge Farm (Boyd farms)

700 hektar
40 ammekøer med opdræt (Hereford)
www.cotswoldbeef.com

Det virker som om, de engelske landmænd, vi besøgte, har fundet en god måde at samarbejde om de naturmæssige værdier og det at lave en holistisk planlægning. Tæt græsmarksstyring med flittig brug af planlægningsværktøjer og refleksion betyder, at landmændene motiveres til at gøre det bedre, øge jordens frugtbarhed og kvaliteten af det græs og urter, som dyrene skal leve af. Det er ikke længden på græsset, der er det afgørende, men derimod at der er defineret nogle holistiske målsætninger for bedriften, der arbejdes efter. Hos de engelske landmænd, som vi besøgte, var målene at producere mælk af høj sundhedsmæssig kvalitet, at øge jordens frugtbarhed, at genoprette og vedligeholde naturarealer og at have en fornuftig balancere mellem arbejde og familieliv. Alle målsætninger, som også findes under danske forhold og som kun giver mening, hvis man dagligt prioriterer sine aktiviteter i forhold til dem. Det er holistisk tænkning i sin fineste form.

Carsten Markussen er planteavlser og rådgiver i ØkologiRådgivning Danmark. Iben Alber Christiansen er kvægkonsulent i Økologisk Landsforening.

Holistisk afgræsning styrker jordfrugtbarheden

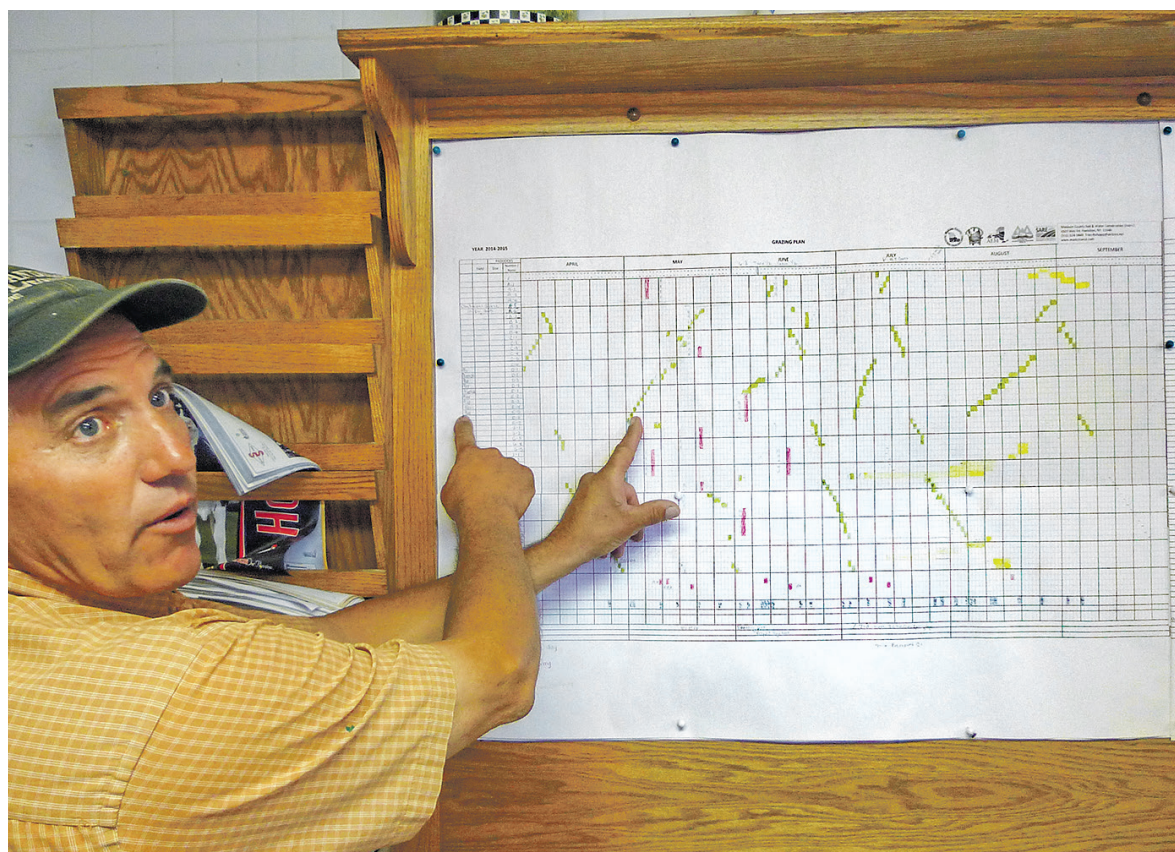
Holistisk planlægning og afgræsning handler om at styrke dyrkningssikkerheden, jordfrugtbarheden og landmandens økonomi

STUDIETUR

AF CARSTEN MARKUSSEN OG IBEN ALBER CHRISTIANSEN

For rigtigt at forstå holistisk afgræsning til bunds er man nødt til at hæve sig lidt op og se på begrebet holistisk planlægning, som i al sin enkelthed går ud på at arbejde for gendannelse af jordens dyrkningssikkerhed og styrkelse af jordfrugtbarheden, at styrke landmandens forretning, at forbedre livskvaliteten for landbrugsfamilien samt at styrke det lokale og det omgivende samfund. Planlægningen skal så vidt muligt tage hensyn til alle disse faktorer, alt det man har kært, alt det man gerne vil bevare og arbejder for at forandre; når alle disse faktorer - og sikkert endnu flere - er i betragtning, så er man i gang med planlægning, der er helhedsorienteret = holistisk. Planen skal naturligvis være sat på skrift i ord og tegninger.

At planlægge sin afgræsning, så man opnår de mål, man har for afgræsningen, er det, vi kalder holistisk planlagt afgræsning/holistisk afgræsning. De primære mål er som oftest at have nok foder af en god, passende kvalitet til dyrene gennem sæsonen, og at sikre jordens og afgrødens robusthed. Man laver en plan for, hvor dyrene skal afgræsse hver dag i den kommende sæson. Sammen med et markkort giver det et supergodt overblik. Det er klart, at virkeligheden oftest opfører sig anderledes, end man forstiller sig, og så bruges planen gennem sæsonen til at registrere, hvor dyrene rent faktisk gik, og derved få opgjort udbytte på markniveau.

Afgræsningsplanen er et vigtigt værktøj. Her viser Cliff Hawbaker, hvordan han har planlagt, hvor dyrene skal gå hver enkelt dag. Det er de grønne dots, mens de røde markerer et slæt. I samme skema kan man så med en kuglepen markere, hvor dyrene rent faktisk gik og på denne måde registrere udbytte. Foto: Carsten Markussen.

Skal ikke græsses i bund

Afgræsningen organiseres på en måde, så dyrene afgræsser et forholdsvist lille areal i kort tid, før de flyttes til et nyt areal. Og så skal arealet og tiden afpasses sådan, at der ikke græsses i bund, der skal altid efterlades et plantedække, så planterne ikke skal starte forfra efter hver afgræsning, og så der altid er en fuldt fungerende solfanger. I praksis bør dyrene ikke gå på et areal mere end et døgn, der er dog også gode resultater med flytning af fronttråd. Dyrene må dog ikke gå på det samme areal mere end tre dage, fordi de så græsser for tæt og piller de nye friske skud. Der bør gå mindst 25 dage mellem hver afgræsning først på sæsonen - senere længere tid.

Dyreflokkens størrelse og græssets væksthastighed ændres altid henover sæsonen, og det skal der

tages højde for ved at inddrage mere areal, flere folde og evt. skifte fold oftere.

Arbejdet er hurtigt klaret

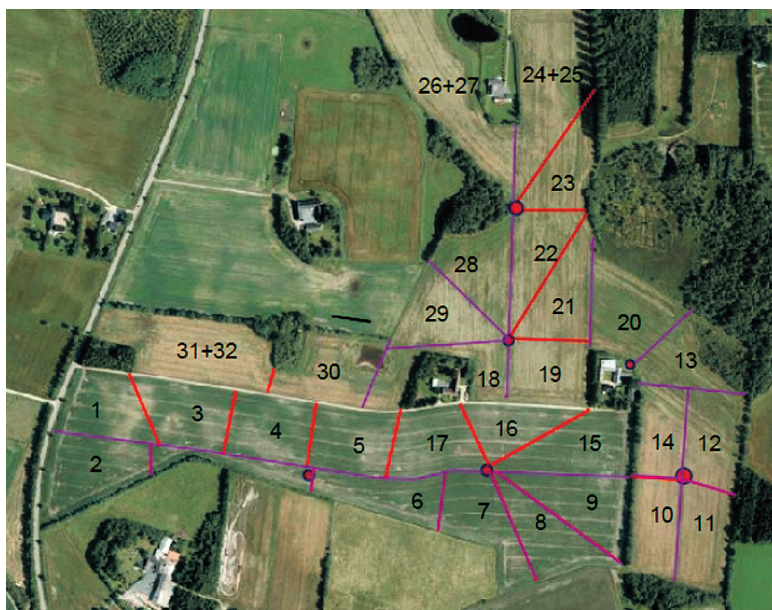
Omfangshegnet bør altid laves solidt, så kreaturerne under ingen omstændigheder løber ud, underopdelingerne kan være langt billigere men bør frem for alt vær nemt at stille op og flytte. Der skal hegnes, så der nemt kan underopdeles i foldstørrelser, der passer til flokkens foderbehov i ½ til 3 dage. Underopdeling med en polywire opviklet på en trådspole og med lette pigtail-pæle går næsten så hurtigt som at gå/køre hen over marken.

Med hensyn til vand er der mange muligheder. For eksempel findes der på markedet et solcelledrevet/batteri system, som kan drive både stødhegn og vandpumpe til pumpning fra

sø eller vandløb. Andre muligheder kan være udlægning af PEL-slanger i marken med et passende antal koblingssteder og et flytbart marktrug med svømmer og bundprop. Det er en økonomisk og praktisk overkommelig mulighed. En tankvogn/tidligere gyllevogn med påbygget vandkar kan forsyne en større dyreflok med vand i en til flere dage.

Belønningerne for dette arbejde er rolige dyr, der ved, hvad der venter dem hver dag ved flytning, og en god tilvækst som følge af friskt nyt græs hver eneste dag gennem hele sæsonen.

Carsten Markussen er planteavlser og rådgiver i ØkologiRådgivning Danmark. Iben Alber Christiansen er kvægkonsulent i Økologisk Landsforening.

Det tilhørende markkort viser foldenes placering og nummer. De lilla streger er flytbare hegn. Der er gravet vandslanger ned, de er markeret med rødt. Der er god adgang til drikkevand i hver eneste fold. Foto: Michael Kjerkegaard.

FAKTA:

Et af de primære formål = landmandens mål - med afgræsning er naturligvis, at dyrene skal have godt, naturligt og billigt foder. Men der kan og bør være mange andre mål med holistisk afgræsning.

Det kan blandt andet være:

- ▶ Der indbygges store mængder kulstof i jorden, til gavn for kødets, mælkens og klodens CO₂ regnskab og til gavn for jordfrugtbarheden.
- ▶ Der tages hensyn til markernes sårbarhed og dens specifikke flora og fauna.
- ▶ Der sikres en høj og stabil plantevækst, da jorden hele tiden er dækket af et tykt, tæt lag græs og andre planter med et rodnet, der også er længere.
- ▶ Det kan planlægges sådan, at der altid er foder nok til den kommende afgræsningsrotation og den efterfølgende græsningsæson og vinter.
- ▶ Det sikres, at man kan producere og spise kød og mælkeprodukter med god samvittighed, både fordi CO₂-regnskabet ifølge flere amerikanske forskere er langt bedre, og fordi produkter fra græsfodrede dyr har en langt sundere fedtsyresammensætning.